

Безрукова Н.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Свічкарь В.А., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

РОЛЬ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Туризм є однією з найбільш високорентабельних й динамічних галузей світової економіки. Він стимулює розвиток інфраструктури країни, сфери послуг й зовнішньоекономічної діяльності, надає можливість залучення іноземної валюти за рахунок ефективного використання природного, історико-культурного потенціалу, розвитку іноземного туризму. Тема туризму особливо актуальна у наш час, адже тепер світ переживає справжній туристичний бум. У найрозвиненіших країнах майже половина населення щороку знаходить час, щоб вирушити у туристичну мандрівку, а чисельність міжнародних туристів зростає на 5-6% щорічно. Отож, не випадково туризм назвали феноменом ХХІ століття. Актуальність проблеми розвитку туристичної діяльності визначається не тільки безпосереднім впливом економічних факторів на його успішний розвиток, але й ступенем розвитку митного регулювання на сучасному етапі.

Питання формування світового ринку туристичних послуг знайшли своє відображення в працях ряду науковців. Вагомий внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів міжнародного туристичного бізнесу внесли Герасименко В.Г., Гуляєва В.Г., Сеніна В.С., Максаковський В.П., Новицький В.Є. та інші. В роботах зазначених авторів висвітлюються питання становлення та розвитку ринку туристичних послуг, його ролі в системі світової торгівлі, визначаються форми та види туризму, приділяється увага особливостям функціонування сучасної туристичної індустрії, аналізуються загальні напрями розвитку цієї сфери господарювання, специфіка туристичних перевезень тощо.

Але питанням митного регулювання туристичної діяльності в різних країнах приділяється недостатня увага, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є аналіз особливостей та значення туристичної діяльності в різних країнах світу та обґрунтування ролі митного регулювання для розвитку туристичної сфери.

За оцінкою експертів Всесвітньої туристичної організації (ВТО) на сферу туризму припадає близько 6% світового валового продукту, 7% світових інвестицій, кожне 16 робоче місце, 11% світових споживацьких видатків й 5% всіх податкових надходжень [1]. Протягом останніх двох десятиліть прибутки від міжнародного туризму в світі постійно зростають – приблизно на 9% щорічно і становили у 2016 р. 1 222 млрд. доларів США. Сьогодні туризм дає 12% світового валового прибутку [2].

Понад 600 мільйонів населення нашої планети щорічно подорожують. За обсягом експорту туризм посідає третє місце в світі, поступаючись лише експорту нафтопродуктів й легковиків, а в деяких країнах, наприклад, в Туреччині, вже вийшов на друге місце.

Розвиток туристичної галузі завжди вигідний, але передусім надання туристичних послуг потрібне країнам, що стали на шлях ринкової економіки. Саме таким чином досягли значних успіхів у своєму розвитку Греція, Єгипет, Туреччина, Таїланд. Наприклад, в Греції чисельність населення складає 10 мільйонів чоловік, а щорічно цю країну відвідує не менш, як 12 мільйонів туристів. За рік Греція отримує від туризму близько 10 мільярдів доларів прибутку [2].

Істотно впливає туризм і на розв'язання такої гострої для нас проблеми, як зайнятість населення. Підраховано, що кожні 5 хвилин в індустрії туризму створюється 1 робоче місце. До того ж витрати на організацію такого робочого місця у туристичній сфері у 20 разів менші, ніж у промисловості. З економічної точки зору, прийняти одного туриста вигідніше, ніж видобути й експортувати п'ять тон вугілля. Туризм відіграє важливу роль у формуванні валового

внутрішнього продукту, створенні нових робочих місць та забезпеченні зайнятості населення. Туризм впливає на такі ключові галузі економіки, як транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, тобто виступає каталізатором соціально-економічного розвитку країни. Значення туризму, як джерела валютних надходжень та розширення міжнародних зв'язків, постійно зростає.

Отже, туристична галузь є одним з основних джерел валютних надходжень в бюджет країни, засобом стимулювання ринкових відносин й розвитку суміжних галузей господарства, яких за підрахунками, більш ніж 30 - від будівництва й меблевої промисловості до транспорту й громадського харчування.

Нормальне функціонування туристичного ринку вимагає чіткої і визначеної нормативно-правової бази. Перелік формальних вимог, які держава може надавати туристам, було наведено в Додатку до Гаазької декларації Міжпарламентської конференції з туризму [3]. Він зводиться до таких пунктів:

- а) паспорти і візи;
- б) валютний контроль і контроль за обміном валюти;
- в) митні правила;
- г) медичні формальності.

Можна стверджувати, що перші три пункти підпадають під компетенцію прикордонних та митних служб у місцях перетину державного кордону будь-якої країни.

Так, при перетині кордону кожен турист повинен пройти митний контроль. В певних країнах ця процедура проходить майже непомітно, в той час як в інших країнах проходження митниці може зайняти досить тривалий час. Порядок переміщення туристами через кордон товарів для особистих потреб досить складний і часто змінюється, оскільки безпосередньо залежить від соціальної та економічної ситуації в країні. Практично в усіх державах існує порядок, що товари особистого користування, які ввозяться і вивозяться туристами, звільняються від митних платежів і зборів. Але від туриста можуть

вимагати пояснень і доказів того, що він везе речі саме для особистого користування. Коли мова заходить про кількість перевезених через кордон предметів особистого користування, то застосовується поняття «розумні кількості» [3].

Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР) згідно зі стандартом 20, що міститься у Додатку F3 до Конвенції Кіото, до предметів особистого вжитку відносить [4]:

- особисті ювелірні прикраси;
- фото – та кінокамери з розумною кількістю фото- або кіноплівки і пристосуваннями до них;
- переносні слайд- або кінопроектори та пристосування з розумною кількістю слайдів або плівок і пристосування до них;
- біноклі;
- портативні музичні інструменти;
- переносні програвачі з пластинками;
- переносні магнітофони, приймачі і телевізори;
- переносні друкарські машинки;
- дитячі та інвалідні коляски;
- спортивне обладнання різних видів;
- портативні відеокамери і відеомагнітофони;
- портативні комп'ютери;
- мобільні телефони.

Діють також обмеження щодо безмитного переміщення певної кількості тютюнових виробів, вина і міцних алкогольних напоїв, парфумів, кави та чаю, а також ліків для особистого споживання. Відповідно до рекомендацій ОЕСР і зі стандартом 22, що міститься у Додатку F3 Конвенції Кіото ці кількості становлять [4]:

- 200 г тютюну або тютюнових виробів, або 200 сигарет або 50 сигар чи будь-яке поєднання цих виробів, що не перевищує 250 грамів;
- 2 л вина та 2 л міцних алкогольних напоїв;

- ¼ л туалетної води та 50 г духів;
- 500 г кави, 100 г чаю;
- ліки в необхідних кількостях для особистого споживання.

Як для в'їзного, так і для виїзного туризму важливим аспектом є візовий режим, а також митні формальності, що пов'язані з виїздом за кордон туристів.

Митні формальності являють собою комплекс митних операцій, що здійснюються особами, які перетинають митницю, і митними органами по відношенню до товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, з метою застосування по відношенню до цих товарів та транспортних засобів інструментів митного регулювання.

Митне регулювання є невід'ємною складовою регулювання туристичної сфери. Кожна особа, яка перетинає кордон, має дотримуватися митних формальностей, тобто правил і умов ввезення і вивезення речей і товарів. Здійснення митних формальностей покладається на митну службу в прикордонних пунктах. Митні формальності для туристів звичайно складаються з заповнення митної декларації і, при необхідності, огляду багажу.

Митні органи проводять заходи, що спрямовані на дотримання митного законодавства країни (митний контроль). Митний контроль, як правило, передбачає: перевірку документів, митний огляд товарів і транспортних засобів, облік товарів і транспортних засобів, усне опитування фізичних і посадових осіб тощо.

За товари, що пропускаються через митний кордон під контролем митних органів, стягується митний збір. Фізичні особи мають право переміщувати товари, не призначені для виробничої або іншої комерційної діяльності, у спрощеному, пільговому порядку. Пільги для фізичних осіб включають повне або часткове звільнення від митних зборів та податків. Але для окремих категорій товарів можуть застосовуватися вартісні або кількісні обмеження. Спрощення при стягуванні митних платежів виражається у застосуванні, так званих, єдиних ставок митних платежів або обчисленні сукупного митного платежу і внесенні платежів безпосередньо при здійсненні митного

оформлення. Товари для комерційного використання оформляються в звичайному порядку із застосуванням вантажної митної декларації.

При перетину митного кордону фізичними особами митному оформленню підлягають: предмети, що їм належать і для яких передбачено обов'язкове письмове декларування; товари, які оподатковуються митними платежами або ввіз, вивіз яких регулюється спеціальними правилами; товари, що переміщуються у багажі, який слідує окремо [4].

Огляд одягу і тіла людини називається особистим оглядом і є винятковою формою митного контролю. Особистий огляд проводиться тільки в особливих випадках на підставі ухвали начальника митного органу. При організації і проведенні огляду посадовці митних органів повинні суворо стежити за дотриманням конституційних прав особи. Вживані при всіх видах огляду технічні засоби мають бути безпечними для життя і здоров'я людини.

Одночасно з митним контролем здійснюється паспортний та валютний контроль. Паспортний контроль передбачає перевірку паспортів та інших особистих посвідчень у осіб, які перетинають державний кордон. Валютний контроль – це контроль відповідно до національного валютного законодавства провезення через кордон іноземної і національної валюти. У ряді країн світу встановлені граничні суми вивозу валюти, перевищення яких повинне бути підтвержене іменним дозволом уповноваженого на обмін валюти банку або митною декларацією попередньої поїздки. Дорожні чеки та кредитні картки не декларуються. У ряді держав є практика встановлення мінімуму валюти, яка необхідна для в'їзду в країну. Стосовно туризму такі обмеження є перешкодою для здійснення подорожей на території цих країн. Крім того, окремі держави можуть обмежувати вільний обмін іноземної валюти на національну, встановлюючи особливий порядок конвертації для іноземних туристів.

Валютний контроль та контроль за обміном валюти можуть призвести до скорочення туристичних потоків в ті місця, де введені подібні заходи.

Згідно статті VIII Генеральної угоди по тарифам і торгівлі країни-члени Світової організації торгівлі визнають необхідність скорочення та спрощення

імпоротної та експортної документації [5]. Національні митні формальності за останні десять років істотно зблизилися і в цілому в ряді випадків регулюються загальними принципами і правилами. В уніфікації принципів і правил значну роль відіграла Конвенція про спрощення та уніфікацію митних процедур [5].

Митне регулювання тісно пов'язане з державним регулюванням зовнішньоторговельної діяльності (рис. 1).

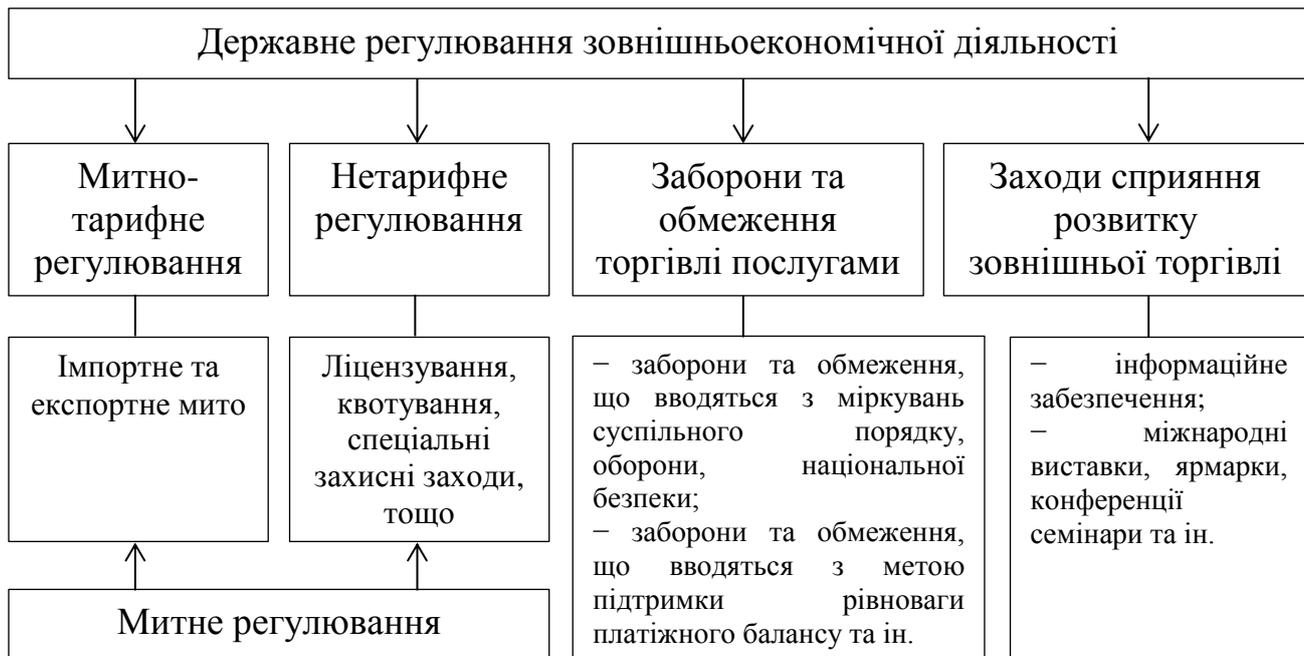

Рис. 1. Взаємозв'язок митного та державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності

Взаємозв'язок державного та митного регулювання очевидний, оскільки реалізація політики країни відбувається з використанням методів державного регулювання, які представлені на рис. 1. Одним з методів здійснення митного регулювання є митний контроль, який проходить кожен турист при перетині митного кордону. Для цього в багатьох країнах існує система двох коридорів (красний і зелений коридори) – це система митного контролю, яка значно спрощує роботу митних органів, а також процес перетину кордону для туристів.

Міжпарламентська конференція з туризму, яка проходила в Гаазі у квітні 1989 року, прийняла Гаазьку декларацію по туризму [4]. Один з принципів даної декларації гласить, що туризм повинен плануватися державною владою

на комплексній та послідовній основі. Враховуючи, що туризм має в національному житті таке ж важливе значення як і інші види економічної та соціальної діяльності, необхідно розширювати в усіх країнах права і обов'язки національних туристичних адміністрацій.

Принцип державного регулювання туристичної діяльності полягає в тому, що держава сприяє її розвитку та створює умови для її функціонування, визначає та підтримує пріоритетні напрями, формує імідж країни як сприятливої для туризму та рекламує його на міжнародному рівні. При цьому основними цілями державного регулювання туристичної діяльності є [4]:

- забезпечення прав громадян на відпочинок, свободу пересування та інших прав при здійсненні подорожей;
- створення умов для діяльності, що спрямована на виховання, освіти та оздоровлення туристів;
- розвиток туристичної індустрії, створення нових робочих місць, збільшення доходів держави та громадян, розвиток міжнародних контактів;
- збереження об'єктів туристичного показу, раціональне використання природного і культурного потенціалу країни.

Державне регулювання туристичної діяльності здійснюється наступним чином:

- прийняття нормативних та правових актів, що спрямовані на вдосконалення відносин в сфері туристичної індустрії;
- ліцензування, стандартизація в сфері туристичної індустрії, сертифікація туристичного продукту;
- встановлення правил в'їзду, виїзду та перебування на території держави;
- прямі бюджетні асигнування на розробку та реалізацію цільових програм розвитку туризму;
- захист прав та інтересів туристів, забезпечення їх безпеки;
- створення сприятливих умов для інвестицій, податкового та митного регулювання;
- сприяння кадровому забезпеченню туристичної діяльності та розвиток

наукових досліджень в сфері туристичної індустрії.

По мірі збільшення кількості туристичних поїздок, розширення їх географії, розвитку транспортних засобів міжнародні організації привертають увагу держав та урядів до проблем розвитку туризму та сфери його регулювання, зокрема. Починаючи з 1921 року під егідою Ліги Націй, Організації Об'єднаних Націй, а з 1975 року Всесвітньої туристичної організації було проведено більш ніж 20 міжнародних конгресів, асамблей та конференцій, присвячених проблемам туризму.

Під егідою Всесвітньої туристичної організації в Кадисі (Іспанія) був проведений Міжнародний форум по туризму, в якому приймали участь парламентарії з 52 країн світу [1]. Форум визнав, що держава має сприяти вирішенню таких проблем, які мають важливе значення для розвитку туризму:

- систематизація та спрощення митних формальностей та підвищення безпеки подорожей;
- розвиток туристичної інфраструктури, в тому числі транспорту та комунікацій;
- створення умов для навчання керівництва та персоналу туристичних підприємств;
- забезпечення дотримання екологічних норм на туристичних об'єктах та в регіонах відвідування;
- захист прав туристів;
- забезпечення пільгового податкового режиму для туристичних фірм;
- використання таких економічних та статистичних механізмів, які дозволять вести об'єктивний статистичний облік і контроль за прийнятими в туристичній сфері міжнародними критеріями та нормами;
- просування національного туристичного продукту на іноземні ринки шляхом формування сприятливого для туризму іміджу власної країни.

Державні органи мають забезпечувати підтримку розвитку туристичної сфери. Економічними та адміністративними механізмами такої підтримки в ряді розвинутих країн є:

- податкові пільги, субсидії, дотації;
- національні законодавчі та нормативні акти, які сприяють розвитку туризму та захисту прав споживачів туристичних послуг;
- зменшення митних обмежень при в'їзді та виїзді з країни;
- стимулювання поза сезонного туризму;
- підвищення вимог до безпеки туристів;
- проведення заходів, спрямованих на збереження навколишнього середовища, культурної та історичної спадщини.

Отже, міжнародний ринок туристичних послуг є однією з найбільш значимих та перспективних складових світової системи послуг. Ця галузь постійно і динамічно розвивається, виконує багато функцій, приносить значні прибутки і створює робочі місця. До найбільш перспективних складових сучасного етапу розвитку світового ринку послуг відноситься міжнародний туризм, який останнім часом виділився із загальної структури і оформився в самостійну прибуткову галузь надання туристичних послуг. Регулювання ринку туристичних послуг є складовою державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності. Нематеріальний характер послуг ускладнює процес їх контролю. Митне регулювання є невід'ємною складовою регулювання туристичної сфери. Так, при перетині кордону кожен турист повинен пройти митний контроль, процедура якого різна в різних країнах. Світова організація торгівлі виступає за спрощення процедур проходження митного контролю. Але це, в першу чергу, залежить від угод між країнами щодо особливостей візового режиму. Більшість країн реалізують заходи, спрямовані на спрощення проходження митного контролю для туристів з метою стимулювання розвитку туристичної сфери.

Перелік літературних джерел

1. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org>.

2. UNWTO Tourism Highlights 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>.

3. Гаазька декларація Міжпарламентської конференції по туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_904.

4. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643.

5. Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_003.